

УДК 101; 304.4

**ПОЛІТИЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ:
СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ**

кандидат політичних наук Костючков С. К.

Херсонський державний університет

Узагальнений погляд стосовно мети соціалізації полягає в тому, щоб допомогти молодій людині усвідомити своє місце в сучасному світі, адаптуватись у щільному, масованому потоці локальних і глобальних проблем, викликів та криз: політичних, екологічних, економічних, енергетичних, інформаційних; оволодіти досвідом минулих поколінь, визначити своє професійне покликання, вибудувати власну траєкторію освіти, вибрати шляхи найефективнішої інтеграції в суспільний організм.

Ключові слова: громадянське суспільство, демократична держава, політична соціалізація, молодь, справедливість, політична культура.

Костючков С. К. ПОЛИТИЧЕСКАЯ СОЦИАЛИЗАЦИЯ МОЛОДЕЖИ В УКРАИНЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ И ПЕРСПЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ / Херсонский государственный университет. Украина, г. Херсон

Обобщенный взгляд относительно цели социализации заключается в том, чтобы помочь молодежи осознать свое место в современном мире, адаптироваться в плотном, массивном потоке локальных и глобальных проблем, вызовов и кризисов: политических, экологических, экономических, энергетических, информационных; овладеть опытом прошлых поколений, определить свое профессиональное призвание, выстроить собственную траекторию образования, выбрать пути эффективной интеграции в общественный организм.

Ключевые слова: гражданское общество, демократическое государство, политическая социализация, молодежь, справедливость, политическая культура.

Kostyuchkov S. K. POLITICAL SOCIALIZATION OF YOUTH IN UKRAINE: CURRENT STATUS, TRENDS AND FUTURE DIRECTIONS / Kherson State universitet. Ukraine, Kherson

General view about the purpose of socialization is to help young people understand their place in the modern world, to adapt in a dense, massive flow of local and global issues, challenges and crises: political, environmental, economic, energy and information; possess experience of past generations to define their professional calling, build their own educational path, choose the way of effective integration into the social body.

Keywords: civil society, democratic state, political socialization, youth, justice, political culture.

Вступ

В Україні проблема побудови громадянського суспільства збігається в часі з процесом розбудови держави, тому основним інструментом створення нового суспільства може бути демократична держава, оскільки саме діяльність держави є центром організації і трансформації соціуму в громадянське суспільство. Доводиться констатувати, що реалії українського суспільства в даний час вельми далекі від ідеалів громадянського суспільства: слабо розвинений так званий середній клас (в Україні він становить всього близько 18% населення), відсутня єдність думок з таких актуальних тем, як історична пам'ять, напрями внутрішньої і зовнішньої політики, національне питання. Сьогодні першорядним постає також завдання ефективної творчої взаємодії всіх елементів організації суспільства в цілому — і держави, і особистості, і громадянського суспільства.

Процес політичної соціалізації, зокрема молоді, відіграє вельми значну роль у функціонуванні політичної системи суспільства і в житті кожного його

члена, а в періоді докорінного реформування політичної сфери його значення різко зростає. Значна роль у переході до гармонійного типу політичної соціалізації молоді належить державі. У цих умовах молодіжна політика держави має переслідувати мету не лише створення сприятливих умов, що забезпечують поліпшення якості життя, але й стимулювати соціально-політичний розвиток молоді, здійснюваний шляхом дотримання її корінних інтересів з урахуванням інтересів усього суспільства.

Взаємозв'язок і взаємовплив суспільства та держави опосередковані функціонуванням солідарних спільнот громадян та державних інституцій і можуть бути визначені такими положеннями: держава як політичний інститут по відношенню до громадянського суспільства вирішує — за необхідності та на законних підставах — проблеми групових інтеракцій між окремими громадянами, об'єднаннями, фондами, спілками, товариствами; держава організовує життя соціуму на всіх рівнях, забезпечує конструктивні відносини між громадянами, суспільством і державними органами.

У свою чергу, громадянське суспільство по відношенню до держави:

- створює передумови консенсусу між органами державної влади та громадськими об'єднаннями;

- стимулює політичну і соціальну активність громадян — членів суспільства;

- контролює діяльність органів державного управління та механізм розподілу благ у суспільстві (з використанням інституту громадського контролю);

- створює позитивний імідж держави в суспільстві на різних рівнях — від загальнонаціонального (глобального) до районного, сільського або селищного (локального);

- представляє інтереси членів територіальних громад на місцевому, регіональному та державному рівнях.

Зважаючи на вищесказане, слід однак мати на увазі, що соціалізація особистості включає не тільки «прийняття і виконання» політичних ролей, але і не

прийняття, не виконання таких ролей, що це не тільки процес становлення людини, кажучи словами Аристотеля, як «політичної істоти», але і результат процесу, який постійно змінюється. Відзначимо, що політична соціалізація особистості — це постійно діючий процес; він починається практично з моменту народження людини і здійснюється протягом усього його життя, причому даний процес характеризується ознаками різного ступеню інтенсивності: конверсивністю (змінністю), стохастичністю (непередбачуваністю), евентуальністю (певною залежністю від обставин).

У результаті політичної соціалізації формується політична свідомість особистості, її політична поведінка на основі вибору із оточуючих її політичних цінностей таких, що відповідають власним внутрішнім переконанням, не тільки раціональним, але й ірраціональним, тобто, відбувається становлення особистості громадянина.

Убачається доречним виділити критерії, за якими оцінюється політичність особистості:

- наявність чіткої системи політичних установок, цінностей, норм, уподобань;
- загальний рівень політичної культури;
- можливість і здатність розробити траєкторію власної політичної поведінки, котра відповідає особистим намірам, цілям, прагненням, а також є адекватною конкретним умовам політичного життя в даний період;
- ступінь активності конкретного індивіда в політичному житті суспільства;
- рівень толерантності по відношенню до відмінних від власних політичних поглядів, позицій, уподобань;
- стабільність політичних установок, цінностей, норм;
- - резистентність та розумний скепсис щодо впливу ідей, поглядів, теорій, які не коннотуються з політичним кредо даного індивіда в даний час;

- - здатність об'єднувати людей навколо себе задля спільної політичної діяльності;
- спроможність ставити перед собою конкретні цілі та знаходити засоби для їх реалізації в політичній практиці.

Особливості ціннісно-моральної та духовно—культурної системи молоді відображають специфіку умов формування нового покоління незалежної України, ключовими в якій, безумовно, є негативні тенденції політичного та соціально-економічного життя. За двадцять три роки реформ відбулося різке зниження економічного (й не тільки) статусу української молоді, що призвело до значного поглиблення стратифікації всередині цієї соціально-демографічної групи.

Політична нестабільність, розвал економіки, суперечливість суспільних процесів, і як результат — тяжке матеріальне становище, низький соціальний статус, невизначеність життєвих перспектив української молоді — суттєво підірвали авторитет державних органів влади, конкретних політиків та довіру до них у молодіжному середовищі. Наслідками цих явищ стали песимістичні погляди на життя значної частини молодих українців, руйнація і до того слабкої єдності індивідуальної доброчинності й суспільної справедливості. Екстремальні умови соціалізації української молоді в сукупності з їх невір'ям у можливість відстоювати свої інтереси у сфері державної політики призвели до актуалізації явища, яке ми називаємо політичним ресентментом (англ. *resentment* — відчуття образи, невдоволення).

Для сучасної політичної культури української молоді характерно співіснування елементів тоталітарно-авторитарного та ліберально-демократичного типів політичної культури, які знаходять своє відображення у програмних документах політичних партій, громадсько-політичних об'єднань різного спрямування. Протиріччя в соціальному плані, контрадикторність переконань в суспільстві провокують посилення диссенсусу щодо єдиного підходу до бачення сучасного та майбутнього держави, її місця в сучасному глобалізованому світі. Труднощі формування активістської демократичної

політичної культури проявляються і в тому, що члени громадянського суспільства ще не мають чітко сформованих політичних цінностей та об'єднується навколо певних політичних особистостей, ідей, доктрин, що призводить до різких перепадів суспільних настроїв, невизначеності життєвих орієнтацій, поступового, але неухильного ускладнення життєвих процесів соціуму.

Неспроможність держави і суспільства протидіяти ампліфікації соціально-політичних проблем і конфліктів, пов'язаних з інтеграцією молодого покоління в суспільне життя, призвела до таких негативних явищ, як: нищівна критика та навіть заперечення молоддю досвіду старших поколінь; прагнення до особистого успіху будь-якою ціною, незважаючи на моральні настанови, норми, принципи: недовіра до держави та окремих її інститутів, суспільства загалом; небажання відстоювати свої права та інтереси в сфері легальної політики цивілізованими методами.

Державні ініціативи щодо створення проурядових молодіжних організацій та системи молодіжних парламентів на конвенціональних засадах не мають очікуваного результату, оскільки подібні структури є надмірно бюрократичними та підконтрольними владі. Натомість молодіжні організації мають бути гармонійно інтегровані в систему інститутів громадянського суспільства і являти собою органічні елементи горизонтальної взаємодовіри та вертикальної незалежності. Стратегічні прорахунки натхненників й розробників сучасної молодіжної політики призводять до стану, про який американський політолог Джей Форрестер з певною долею іронії писав: «За погіршенням ситуації слідує зусилля, які її ще більше погіршують» [7].

Природно, що крім законодавчого закріплення і правового оформлення інституту політичної соціалізації молоді, необхідна ще й наявність комплексу певних умов для його формування, розвитку та продуктивного функціонування. І якщо соціальні та економічні передумови для розвитку політичності індивіда в певному сенсі існували і раніше, то відповідний рівень загальної, політичної і правової культури громадян був і залишається вельми невисоким. Незважаючи

на це, за наявності навіть існуючого рівня політичного і законодавчого закріплення інституту політичної соціалізації, представляється можливим визначити його тенденції розвитку, проблемні аспекти, сформулювати їх гостріше і безпосередніше, вирішити нагальні питання взаємозв'язку і взаємовпливу державної влади, окремої особистості та громадянського суспільства.

Досліджуючи політичну соціалізацію молоді, вбачається необхідним окреслити особливості розвитку зазначеного процесу:

- молоді люди в політичній поведінці реагують не стільки на стимули, скільки на можливості;
- у молодіжному, зокрема студентському середовищі поширюється політичний нігілізм, особистісна аполітичність;
- політично активні молоді люди орієнтовані на досягнення успіху сильніше, ніж на уникнення невдач;
- фрагментарність, еkleктичність політичних знань певної частки студентської молоді ускладнює процес їхньої інтеграції в суспільне життя, провокує політичну некомпетентність, індиферентність, абсентеїзм;
- у групових політичних проявах превалює не раціональний колективізм, а утилітарний прагматизм й контагіозність (так зване «стадне» почуття);
- у політичній свідомості молоді відбувається еволюційна інверсія якісних показників суспільного життя від колективізму до індивідуалізму, від конфронтації до консенсусу, від авторитаризму до демократії, від міфологічності до реалістичності;
- відзначається тенденція прогресуючого впливу політичної просвіти в молодіжному середовищі на прояви хоч і незначних, але позитивних імпульсів, які зумовлюють розвиток творчого, інноваційного потенціалу молодого покоління, здатного активно інтегруватися у процес демократичної модернізації України.

За даними соціологічних досліджень, у Херсонському регіоні (та мабуть і у всій Україні) спостерігається тенденція до відчуження громадян від участі у політичному житті країни [4].

Думки вчених-політологів з даного питання сходяться в тому, що для участі пересічних громадян у політичному житті потрібно підвищення рівня політичної і правової культури населення, як складових загальної культури. На нашу думку, провідна роль у поступовому підвищенні рівня політичної зрілості громадян належить саме політичній соціалізації молоді — процесу, який є обов'язковою умовою прогресивного розвитку держави, котра взяла курс на демократизацію і побудову громадянського суспільства.

Природно, що оптимізація процесу політичної соціалізації молоді неможлива без аналізу факторів, що розкривають потенційні можливості даного процесу не тільки в політичному, але і соціальному, ідеологічному та інших аспектах.

Висновки

Побудова правової, високотехнологічної держави й формування розвиненого, солідарного громадянського суспільства — процес із віддаленим результатом, він потребує консолідації усіх прогресивних сил, а поліформатна, технологізована й наукомістка за змістом, відкрита, транснаціональна й інтегруюча за формою, духовно орієнтована, екологічна й гуманістична по природі, освітньо-виховна система — надійне підґрунтя для прогресуючого розвитку даного процесу.

Література:

1. Белл Д. Социальные рамки информационного общества [Электронный ресурс] /Д. Белл // Новая технократическая волна на Западе. — М.: Прогресс, 1986. — С. 330-342 — Режим доступа: <http://www.alt-future.narod.ru/Future/bell.htm>

2. Гражданское общество: истоки и современность [Текст] / [Научн. ред. Кальной И.И., Лопушанский И.Н.]. — СПб: Юридический центр Пресс, 2006. — 492с.
3. Костючков С.К. Гражданское общество: ориентация на общечеловеческие и национальные ценности в контексте гармонизации социальных отношений [Текст] / С.К.Костючков // Вестник российского университета дружбы народов. Серия Политология. —2010. — №2. — С.55-60.
4. Матеріали науково-практичної конференції «Економіко-правові проблеми становлення в Україні громадянського суспільства» [Електронний ресурс]. (Херсон, 2001, 6-8 вересня). — Херсон, 2001. — Режим доступу: <http://www.hgi.org.ua/?chh=vsrt>
5. Мюнклер Х. Гражданская компетентность [Электронный ресурс] / Х. Мюнклер [пер. с нем. по изданию Der kompetente Burge]. — Bonn: 1997.— Режим доступа: <http://pavroz.ru/munkler-civic-competence>
6. Савченко С.В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в поза навчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.05 [Текст] / С. В. Савченко / Луганський нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. — Л., 2004. — 42 с.
7. Форрестер Дж. Мировая динамика [Текст] / Дж.Форрестер. — М., С-Пб.: Terra Fantastica, 2003. — 379с.
8. Ясперс К.. Истоки истории и ее цель [Текст] / К. Ясперс // Смысл и назначение истории. — М.: Политиздат, 1991. — 527с..

References:

1. Bell D. Sotsialnyie ramki informatsionnogo obschestva [Elektronnyiy resurs] /D. Bell // Novaya tehnokraticeskaya volna na Zapade. — М.: Progress, 1986. – S. 330-342 — Rezhim dostupa:<http://www.alt-future.narod.ru/Future/bell.htm>
2. Grazhdanskoe obschestvo: istoki i sovremennost [Tekst] / [Nauchn. red. Kalnoy I.I., Lopushanskiy I.N.]. — SPb: Yuridicheskiy tsentr Press, 2006. — 492s.

3. Kostyuchkov S.K. Grazhdansoke obschestvo: orientatsiya na obschchelovecheskie i natsionalnyie tsennosti v kontekste garmonizatsii sotsialnyih otnosheniy [Tekst] / S.K.Kostyuchkov // Vestnik rossiyskogo universiteta druzhbyi narodov. Seriya Politologiya. —2010. — №2. — S.55-60.
4. Materialy` naukovoprakty`chnoyi konferentsiyi «Ekonomiko-pravovi problemy` stanovlennya v Ukrayini gromadyans`kogo suspil`stva» [Elektronny`j resurs]. (Xerson, 2001, 6-8 veresnya). — Xerson, 2001. — Rezhym`m dostupu: <http://www.hgi.org.ua/?chh=vsrt>
5. Myunkler H. Grazhdanskaya kompetentnost [Elektronnyiy resurs] / H. Myunkler [per. s nem. po izdaniyu Der kompetente Burge]. — Bonn: 1997.— Rezhim dostupa: <http://pavroz.ru/munkler-civic-competence>
6. Savchenko S.V. Naukovo-teoretichni zasady sotsializatsiyi studentskoyi molodi v poza navchalny diyalnosti v umovah regionalnogo osvıtnogo prostoru: avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya dokt. ped. nauk : spets. 13.00.05 [Tekst] / S. V. Savchenko / Luganskiy nats. ped. un-t Im.T.Shevchenka. — L., 2004. — 42 s.
7. Forrester Dzh. Mirovaya dinamika [Tekst] / Dzh.Forrester. — M., S-Pb.: Terra Fantastica, 2003. — 379s.
8. Yaspers K.. Istoki istorii i ee tsel [Tekst] / K. Yaspers // Smyisl i naznachenie istorii. — M.: Politizdat, 1991. — 527s.